

František Xaver Dušek (1731-1799)

Milí adepti klavírní hry, vítejte ve světě hudby Františka Xavera Duška, jednoho z neprávem opomíjených českých skladatelů. Přiznejme si, že stále máme tendenci vnímat ho spíše jako manžela znamenité pěvkyně Josefiny Duškové, rozené Hambacherové, a jako pražského hostitele Wolfganga Amadea Mozarta. A to není zcela spravedlivé, vždyť Dušek patřil ve druhé polovině 18. století k nejvýznamnějším osobnostem pražského hudebního života – a to zdaleka nejen jako skladatel. Když v roce 1799 zemřel, psalo se v Neue Prager Zeitung č. 14 o jeho uctění pražskými hudebníky: *„Slouží všem zdejšími umělci ke skutečné slávě, že z vlastního popudu uspořádali a provedli při zádušní mši dnes ráno v 10 hodin v malostranském farním chrámu sv. Mikuláše k velké pochvale, za řízení pana Vincence Maška, vhodnou smuteční hudbu na nezapomenutelnou paměť pana Františka Duška, zde 12. února zemřelého, který se vždy jako umělec vyznamenával právě tak rozmanitými namáhavými pracemi svých hudebních kompozic, jako svou známou mistrovskou hrou na piano. Čechy ztratily v panu Františku Duškovi jednoho ze svých nejslavnějších hudebních umělců. ... on vychoval velké množství žáků, jejichž jména sama nyní rozmnožují slávu naší vlasti. Jeho kompozice dýchají něžným duchem, kterým se on sám vyznačoval po celý život.... Tyto zásluhy o umění dávají pociťovat jeho ztrátu právě tak, jako jeho poctivost, dobročinnost trpícím nouzí, jemnost povahy a zbožnost, jež ho provázely životem a činily ho hodna obecné úcty.“* Tolik tedy Neue Prager Zeitung z roku 1799 a teď už Duškova hudba v podobě Koncertu pro klavír a orchestr D dur. Hraje Karel Košárek a spolu s ním Pražský komorní orchestr. Koncert má tyto části: Allegro – Largo – Allegro.

https://www.youtube.com/watch?v=CWAu9C_5ze4

František Xaver Dušek: Koncert pro klavír a orchestr D dur. Concerto per il clavicembalo, due corni, due violini, viola e basso.

Karel Košárek a Pražský komorní orchestr přednesli Koncert pro klavír a orchestr D dur z pera Františka Xavera Duška, který byl sám vynikajícím pianistou. Z jeho životopisných stránek se dovídáme, že pocházel z venkovské rodiny – narodil se roku 1731 v Chotěborkách u Jaroměře. Je velmi pravděpodobné, že základy hudebního vzdělání získal od místního kantora, jednoho z členů muzikantské rodiny Ulíků. Františkův talent neunikl pozornosti hraběte Jana Karla Šporka, majitele hořiněveského panství, který se stal jeho podporovatelem. Byl poslán na studia do jezuitského gymnázia v Hradci Králové, jenže tato studia nedokončil. Důvodem nebyl špatný prospěch, nýbrž úraz, který zanechal trvalé následky a který byl zaviněn pravděpodobně nešťastným pádem ze schodů. Hrabě Špork mu pak umožnil studium hudby v Praze u skladatele Františka Václava Habermanna, kterému se říkalo „český

Händel“. Odtud, snad opět se Šporkovou podporou, odjel Dušek do Vídně, kde se stal žákem proslulého Georga Christopa Wagenseila. Zatímco u Habermanna se zdokonalil především v kompozičním umění, Wagenseil jako vynikající cembalista a hráč na nový kladívkový klavír ho vyškolil hlavně co se týkalo hry na tyto nástroje.

Z Vídně se Dušek vrátil do Prahy, a to nejpozději před rokem 1770, kdy jeho osobu a jeho zdejší adresu (dům „U černého slunce“ v Celetné ulici na Starém Městě) zaznamenává Popis obyvatelstva Prahy. Tento popis, zaměřený výhradně na mužské obyvatele a jejich způsobilost pro výkon vojenské služby, konstatuje, že „Franz Dušek, musicus z Hradce Králové – hrbatý“, není vojenské služby schopen.

Nu a jak to bylo s „musicusem“ Duškem dál? Po návratu z Vídně zahájil v Praze soukromé vyučování. Jako nezávislý umělec a pedagog tady založil první českou klavírní školu, což je jistě i důvod, proč se těžiště jeho skladatelského zájmu v této době přesunulo od symfonického a komorního díla k hudbě pro klavír. A ono propojení pedagogických cílů s komponováním je pak především zřejmé ve skladbách pro klavír na čtyři ruce. Mimochodem, Dušek byl první, kdo se u nás tomuto zajímavému oboru věnoval. V sonátách na čtyři ruce najdeme i věty velkého (či hlubokého) výrazu, svědčící o silném vlivu Carla Philippa Emanuela Bacha. Ostatně jednu z Duškových sonát pro klavír na čtyři ruce si teď můžeme poslechnout. Je psána v tónině Es dur a přednesou ji Tony & Mary Ann Lenti. Sonáta má tři věty – jejich označení v odkazech níže.

https://www.youtube.com/watch?v=Vvxg1pmFj20&list=OLAK5uy_IT9g6yzIRjF9mWRQddll4OYkMCJQJFmJo

František Xaver Dušek: Sonáta pro klavír na čtyři ruce Es dur.
I. Allegro

https://www.youtube.com/watch?v=op48KRR8pQo&list=OLAK5uy_IT9g6yzIRjF9mWRQddll4OYkMCJQJFmJo&index=2

František Xaver Dušek: Sonáta pro klavír na čtyři ruce Es dur.
II. Adagio con moto, Cantabile

https://www.youtube.com/watch?v=gVox11QcILc&list=OLAK5uy_IT9g6yzIRjF9mWRQddll4OYkMCJQJFmJo&index=3

František Xaver Dušek: Sonáta pro klavír na čtyři ruce Es dur.
III. Finale. Vivace

Sonátu pro klavír na čtyři ruce Es dur Františka Xavera Duška hráli Tony & Mary Ann Lenti. Jako soukromý učitel hudby působil Dušek převážně v pražských šlechtických, případně bohatých měšťanských rodinách – od nich především mu plynul příjem, zajišťující jeho existenci. „*Pan Dušek je velký*

klavírista a dává velmi výnosné vyučování,“ dočítáme se v pojednání „Beobachtungen in und über Prag“ z roku 1787. Mezi jeho žáky patřili také budoucí vynikající profesionální hudebníci, například Leopold Koželuh, Vincenc Mašek, Jan August Vitásek a ovšemže i jeho budoucí manželka pěvkyně Josefa Hambacherová, se kterou se oženil, když mu bylo pětáctyřicet a jí o třiadvacet let méně. Že manželé Duškovi patřili k přátelům a hostitelům Mozartovým, netřeba jistě připomínat, vždyť právě v této souvislosti je Duškovo jméno zmiňováno asi nejčastěji. My se ale věnujeme jeho vlastnímu pozoruhodnému kompozičnímu odkazu a tak nechme opět mluvit hudbu. Tentokrát se obrátíme k sonátám pro sólový klavír; první z nich, v tónině B dur, přednese Tamae Kawai. Jednotlivé věty jsou nadepsány: Allegro – Adagio – Tempo di minuetto, più tosto allegro.

<https://www.youtube.com/watch?v=Os9az7LTeaM>

František Xaver Dušek: Sonáta pro klavír č. 1 B dur.

I. Allegro [0:00](#)

II. Adagio [04:09](#)

III. Tempo di minuetto, più tosto allegro [09:15](#)

To byla Sonáta č. 1 B dur Františka Xavera Duška a s ní Tamae Kawai. Ptáte se, jaký otisk zanechal Dušek v Praze, která pro něho byla po návratu z Vídně jediným a stálým uměleckým a pedagogickým působištěm? Ročenka „Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag“ z roku 1796 má pro něho tato vřelá slova: „*Dušek, pan František, tento zasloužilý, velký virtuos na fortepiano a skladatel, zasluhuje plným právem důstojný název profesora hudby, neboť Praha má v něm nejen muže, jež vyškolil tak mnoho mistrů, ale i toho, který je námi ctěn jako pravý sloup dosud se udržujícího hudebního umění. Každý cizí virtuos, který přijde do Prahy je jím s uspokojením přijímán. Byl vždy oblíben pro své skladby, jež pokaždé byly přijaty s největší chválou.*“ Takto tedy charakterizuje Duška ročenka Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag, vydaná v roce 1796, to znamená tři roky před jeho smrtí.

To nejmenší, čím si dnes Dušek může získat nás, je jeho hudba. Poskytuje nám radost a potěšení, ať už se zaposloucháme do některé ze symfonií, smyčcových kvartetů, klavírních koncertů či sonát, nemluvě o komorní hudbě pro dechové nástroje. V našem semináři bude mít i nadále hlavní slovo klavír – jsme přece v klavírním semináři a víme, že Dušek patřil k nejvýznamnějším pianistům své doby. Bohumír Dlabač o něm ve svém lexikonu píše, že „*byl jedním z prvních mezi těmi, jejichž hra na klavír byla vzletná a příjemná.*“ Schillingova encyklopedie pak dosvědčuje, že Dušek byl považován za váženého a velmi vyhledávaného Mistra klavíru. Jeho hra prý vynikala přinejmenším skvělou bravurou, vhodným prstokladem, životem, citem, vřelostí, jemností, něžností, delikátností, vkusem a oduševnělým výrazem. Také skladatel a hudební

spisovatel Johann Friedrich Reichardt se v jednom z dopisů ze svých cest – poté co v roce 1773 navštívil Prahu – vyjádřil o Duškově hře na klavír velmi pochvalně: „*pan Dušek v Praze, jenž kromě toho, že výborně hraje Bachova díla, vyniká také zvláště něžným a brilantním způsobem hry.*“ A v ročence Jahrbuch der Tonkünstler von Wien und Prag z roku 1796 je Dušek už výslovně označen za „velkého virtuosa na fortepiano.“ Tolik tedy dobová svědectví a teď už opět hudba. Uslyšíme Koncert pro klavír a smyčce C dur, další z Duškových koncertů, které nahrál klavírista Karel Košárek společně s Pražským komorním orchestrem. Jednotlivé věty nesou tempová označení: Allegro e vivo – Andante più tosto adagio – Tempo di menuetto.

<https://www.youtube.com/watch?v=ZEg7NuYwFKQ>

František Xaver Dušek: Koncert pro klavír a smyčce C dur. Concerto per il clavicembalo, due violini, viola e basso.